

Píše Kateřina Smyčková

(E*forum, 23. 02. 2022)

Stalo se dobrým zvykem, že v poslední době vychází v ediční řadě České knižnice každoročně jeden svazek věnovaný starším literárním památkám. V uplynulém roce to byl ***Prodromus Moravographiae, to jest Předchůdce Moravopisu*** (1663) od **Tomáše Pešiny z Čechorodu** v ediční úpravě Ondřeje Koupila a Jiřího M. Havlíka. Třebaže je cílem České knižnice zprostředkovat reprezentativní literární památky a třebaže Pešinova tvorba literárními kvalitami bezesporu vyniká, *Prodromus* na sebe strhává pozornost především jako dílo dějepisné.

Není to způsobeno pouze skutečností, že převážnou část svého spisu věnoval Pešina vyličení historických událostí, ať už přímo moravských, či evropských, dějinám politickým i církevním (teprve závěr knihy se zaměřuje na geografii Moravy a její politickou správu). Velkou roli v tom hraje zajištění i skutečnost, že dnešní čtenář *Prodromu* má, chtě nechtě, stále ještě vžitě vnímání českých dějin, které bylo zformulováno v polovině 19. století Františkem Palackým. Navzdory veškerým pozdějším sporům o smysl českých dějin dosud přetrvává „čechocentrická“ orientace jejich výkladu, tj. narativ českých dějin je vytvářen primárně s ohledem na dějiny Čech, a nikoli dalších korunních zemí. Jako příklad může posloužit třeba doba vlády Jiřího z Poděbrad či Vladislava Jagellonského – mluvíme-li o Čechách; na Moravě je toto období spíše možno nazvat dobou Matyáše Korvína. Podobných příkladů lze jistě nalézt spoustu. Druhým významným prvkem Palackého výkladu je protestantská linie českých dějin, vedená od Husa a Chelčického přes Veleslavína ke Komenskému. Důsledná aplikace tohoto narativu tak zákonitě z vývojové trajektorie vylučuje barokní „temno“ a vyvrcholení českých dějin situuje až do staletí následujících, případně do budoucnosti.

Ačkoli historicky poučený čtenář může s Palackého dějinným modelem v mnohém nesouhlasit, stěží se přičetbě *Prodromu* ubrání srovnávání a překvapení, že Pešinovy dějiny Moravy jsou zcela jiné. Nejsou to dějiny odvozené z dějin Čech. Události, které Pešina do své moravské historie vybírá, se ne vždy shodují se známou linkou českých dějin. Zvlášť nápadná je pozornost věnovaná uherským záležitostem, a především válkám s Turky. Pešinovo zaujetí tureckými válkami jistě nebylo dáno pouze regionálně, ale bylo podmíněno i dobovými událostmi – v roce vydání *Prodromu* vypukla čtvrtá rakousko-turecká válka, ostatně z téhož roku pochází první Pešinův latinský spis *Ucalegon*, varování před Turky a plamenná výzva na obranu proti nim, směřovaná k panovníkům všech evropských národů.

Podobně nezvyklá je i Pešinova teleologie dějin. Pešina nemusel hledat vítězství svého

dějinného konceptu v neurčité budoucnosti, pro něj byla druhá polovina 17. století jasným a logickým vyústěním katolického příběhu českých (moravských) dějin. Pešinovy dějiny jsou dějinami vítězí katolické církve, úspěšné rekatolizace završované právě v jeho současnosti. V tomto duchu zakončuje svou linii politických, nebo spíše obecně historických dějin Moravy. Nadto na tento výklad bezprostředně navazuje samostatná kapitola *O náboženství Moravanův*, která podává stručný chronologický přehled církevních dějin a posloupnost moravských biskupů a je završena výčtem moravských klášterů, tedy prezentním dokladem vítězího katolictví na Moravě.

Katolictví Pešinoва výkladu je pochopitelné vzhledem k době sepsání *Prodromu* i vzhledem k tomu, že Pešina zastával několik významných církevních úřadů – byl mj. litomyšlským děkanem, biskupským vikářem pro chrudimský kraj i kanovníkem litoměřické a posléze pražské metropolitní kapituly. Jeho orientace na Moravu se oproti tomu jeví daleko méně jednoznačně: Pešina, rodák z Počátek, studoval v Jindřichově Hradci a v Praze, poté působil v severovýchodních Čechách; *Předchůdce Moravopisu* vznikl v Litomyšli. Pešinovo zaměření na dějiny Moravy bývá někdy interpretováno jako plod jeho přátelství a profesní spolupráce s „českým“ dějepiscem Bohuslavem Balbínem, jako rozdělení kompetencí, nebo spíše jako Pešinovo navázání na Balbínovu historii Čech. Můžeme v tom ale spatřovat také praktickou aplikaci dobové historiografické zásady: aby mohl historik dobře psát o minulosti, je mu třeba určitého odstupu – v Pešinově případě tedy odstupu daného regionální příslušností.

Morava byla velkým Pešinovým tématem, *Prodromus* měl být pouze předchůdcem většího, latinského *Moravopisu*. Kdybychom se zaměřili na Pešinovo dílo v jeho celosti, tedy nikoli jen na tento jeho jediný český spis, rozprostřel by se před námi mnohem širší obraz témat i literárních kvalit. Přes veškerá pozitiva tak edice *Prodromu* posiluje jednostranné vnímání Pešiny jako autora jediného díla, byť si jsou oba editoři jeho latinské tvorby vědomi a tematizují ji v doprovodném komentáři. Předpokládám, že výběr *Prodromu* jakožto spisu majícího reprezentovat celou Pešinovu tvorbu byl dán koncepcí České knižnice (ačkoli ani její ediční plán se nevyhnul překladům, viz Bolzanovy *Exhorty* či *Středověké legendy o českých světcích*). Ostatně doposud vyšly z *Předchůdce* v novodobých edicích pouze stručné ukázky; volba zveřejnit toto dílo v úplnosti je tudíž zcela oprávněná, jakkoli byla motivována jazykově, či nikoli.

Edičního zpracování Pešinoва *Prodromu* se ujala osvědčená dvojice Ondřej Koupil a Jiří M. Havlík – připomeňme jejich nedávnou antologii ze *Svatováclavské bible* (2017). Jejich pečlivému a metodickému přístupu lze vytknout máloco, snad jen poněkud nešťastné umístění vysvětlivek (dané zřejmě zavedeným územ České knižnice); oddělení vysvětlivek od výchozího textu rozsáhlým edičním komentářem a jmenným rejstříkem citelně ztěžuje jejich využití. Čtenáře poněkud obeznamenějšího s novodobými vydáními raně novověkých textů může též zarazit poněkud neobvyklý přístup k transkripci textu. Ne že by bránil porozumění Pešinovu spisu, naopak – jak editoři uvádějí, zvolili tento postup „pro výsledný klidný čtenářský dojem“. „Má-li být [text] v čtenářské edici – v porovnání s texty mnohem novějšími – vnímán jako literární

dílo, ne jako záhadný archeologický nález, musí ho dnešní čtenář relativně hladce číst“ (s. 321).

Východiskem pro ediční úpravu se Koupilovi a Havlíkovi stala transkripce podle předpokládané dobové výslovnosti. Nevybrali si tudíž jednoduchou ani nezpochybnitelnou cestu; jak sami uvádějí, jsou si vědomi ožehavosti a nejednoznačnosti některých úprav. „Dnešní“ zvukovou realizaci např. předpokládají u souhláskových skupin „tc“ a „dl“ (*nětco*, *Wodnotedlnost*), proto je v transkripci nezachovávají (*něco*, *vodnotelnost*; s. 317). Podobně přistupují k vokalické kvantitě. Jak píše Ondřej Koupil, výsledná podoba textu je kompromisem mezi očekáváním dnešního čtenáře a „požitkem z délky nebo krátkosti samohlásek, na kterou nejsme v dnešní době zvyklí“ (s. 319). Proto editoři systematicky upravovali jen několik málo případů odlišné samohláskové délky, většinou však respektovali její původní značení. Otázkou je, nakolik tento přístup konvenuje se zamýšleným cílem edice: „Nepočínáme si tedy jako badatelé, kteří chtějí, jak to jen jde, zjistit, co bylo ve staré době v této oblasti možné a záměrné, protože se obáváme, že výsledek nabídnutý ve čtenářské edici by působil téměř jako plný naschválů“ (s. 320).

Zda a nakolik dokáže tento ediční přístup umožnit hladkou četbu barokního díla a do jaké míry dokáže *Prodromus* oslovit dnešního čtenáře, to jsou otázky, na jejichž zodpovězení je třeba osobní čtenářské zkušenosti.

Tomáš Pešina z Čechorodu: *Prodromus Moravographiae, to jest Předchůdce Moravopisu*. Ediční příprava a komentáře Ondřej Koupil a Jiří M. Havlík. Praha / Brno: Nadační fond Česká knihovna / Ústav pro českou literaturu AV ČR / Host, 2021, 436 s

www.ipsl.cz